

Универзитет уметности у Београду,
Факултет драмских уметности, Београд

DOI 10.5937/kultura1861186P
УДК 316.723(497.11)"197"
316.7:005.745(497.11)"1971"
оригиналан научни рад

ЧЕТИРИ И ПО ДЕЦЕНИЈЕ КОНФУЗНЕ ТИШИНЕ

АНАЛИЗА РАЗЛОГА ИНСТИТУЦИОНАЛНОГ ЗАБОРАВА НА КОНГРЕС КУЛТУРНЕ АКЦИЈЕ МЕТОДОМ УСМЕНЕ ИСТОРИЈЕ

Сажетак: *Тема овог рада је трагање за верификованим, ванидеолошким значајем и анализа разлога јавног заборава на догађај, који је под именом „Конгрес културне акције у СР Србији” одржан крајем 1971. године у Крагујевцу. У раду се полази од тезе да је реч о највећем скупу из области културне политике у Србији у 20 веку. Прва посебна хипотеза је да су разлози институционалног заборава идеолошки, друга да су тзв. „догађаји на маргини” аутохтона појава и трећа да је најпримеренија врста заборава на овај догађај – „заборав као конфузна тишина”¹. Циљ истраживања је утврђивање реалне слике о догађајима пре, за време и после „Конгреса културне акције”. Методолошки се користи метода „усмене историје” (интервјуи са учесницима), уз анализу садржаја секундарних извора.*

Кључне речи: *Конгрес културне акције, усмена историја, култура сећања, културна политика*

¹ Драгићевић-Шешић, М. (2014) Предате олтару богиње Лете: Заборављене у историји: нестале у породичном сећању, *Зборник радова Факултета драмских уметности* (25-26), Београд: Институт за позориште, филм, радио и телевизију Факултета драмских уметности, стр. 168.

Значај усмене историје

Британски историчар и социолог Пол Томпсон (Paul Thompson) говори како већина постојећих историјских докумената заправо одражава ставове владајућих елита, односно „победника”, па нам и усмена историја омогућава далеко објективнију слику, јер можемо саслушати и сведоке друге стране – поражене. Она нуди реалнију и објективнију реконструкцију прошлости и поставља изазов постојећим историјским ставовима². Томпсон даје и препоруку за истраживање усмене историје, која се огледа у избору саговорника: *Код многих пројеката, као кад је реч о неком догађају или малој групи људи, суштина није у репрезентативности већ у томе ко највише зна, пре свега у учесницима и непосредним сведоцима*³. Познати промотер ове методе, препоручује и да је најбоље комбиновати интервјуе са архивским истраживањима и писањем локалне штампе и одабрати тему „ширег историјског значаја, а која је у довољној мери конкретна и локално релевантна⁴”. Руководећи се методолошки препорукама Пола Томпсона, у наставку рада је фокус на наративима кључних доступних сведока, које смо добили путем интервјуа, уз допуну архивске анализе штампе.

Иницијатива и одржавање Конгреса културне акције

Латинка Перовић је без сумње кључна фигура везана за Конгрес културне акције. Осим што је била прва говорница на скупу, у то време је као генерални секретар Секретаријата Централног комитета Савеза комуниста Србије, била политички најмоћнија жена у српској политици. Такође, уз Марка Никезића, она је прва особа која се везује за политичку групацију тзв. „српских либерала⁵”, који представљају прву политичку опозицију Титу у Србији. Након смене комплетног руководства либерала, Латинка Перовић се посвећује науци (историји), али је због својих антинационалистичких ставова и пропагирања европског просветитељства у Србији, у јавности повезивана са многим представницима интелектуалаца и цивилног сектора који се залагао за демократизацију Србије, тзв. „Другом Србијом” и због тога непрестано осуђивана за „анти-српске” ставове или изворни комунизам (од националиста), догматизам (од

2 Томпсон, П. (2012) *Глас прошлости*, Београд: Клио, стр. 20-21.

3 Исто, стр. 164.

4 Исто, стр. 221.

5 Прихваћен назив за реформско крило Комунистичке партије Србије крајем шездесетих година прошлог века.

„праксистоваца”) или окренутост Европи уместо Русији (од старих комуниста). Њен рад, ставови и пре свега – личност, до данас, више су признати у региону бивше Југославије и Европи, него у Србији.

О иницијативи за одржавање Конгреса и тадашњој реакцији у јавности Латинка Перовић нам је рекла: *Иницијатива за одржавање „Конгреса Културне Акције” је потекла из самог Крагујевца и њен носилац је био Миланче Ђоковић⁶, а онда су се томе придружиле и друге институције, пре свега културне, а онда и партијске и државне у Крагујевцу и та се иницијатива онда посебно ширила по целој Србији, подржале су је друге локалне средине, али је почело да расте интересовање и да се шири та подршка из културних и научних институција, од врло истакнутих појединаца из области науке, уметности, културног, просветног живота... Пошто је та почетна иницијатива имала, као главни садржај побуну против псеудо-културе, против кича, а за неко ширење просвете, подизања културе на виши ниво и наравно, у то време, као и данас увек се постављало питање положаја културе, њеног финансирања, па и положаја уметника и научника у друштву. Дакле, ми смо онда прихватили ту иницијативу и у партији, као једну могућност за окупљање интелигенције и то је вероватно, био најшири скуп те врсте у Србији свакако у периоду после Другог светског рата, а ја мислим и иначе, колико знам културну историју. Ту су били људи различитих професија, различитих генерација и морам рећи – људи врло различитих политичких и идеолошких опредељења. Значи, то је био редак неидеолошки скуп, скуп који је требало да формулише стратегију културног развоја у Србији... Морам да кажем да је сама идеја Конгреса изазвала врло широке дебате, двоструке природе... У партији је постојао доста јак отпор тој иницијативи, сматрало се да је то стварање неког јединственог фронта, да је то потирање тих идеолошких разлика, да је то једно широко савезништво које може да крене у разним правцима... Одзив је био веома широк. Једина институција која је изостала била је Српска књижевна задруга... Зашто они нису дошли? Они су то на неки начин и рекли у тим консултативним разговорима, они су сматрали да то није истинско отварање према интелигенцији и према култури, да је то једна бирократска манипулација и да они у таквим манипулацијама неће учествовати...*

На основу овог наратива, могуће је закључити да је првобитна иницијатива била окренута ка „борби против кича и

6 Председник општине Крагујевац.

шунда” уз нагласак на репозиционирању улоге високе културе у друштву у смислу стратешког развоја, где би у доношењу нове културне политике требало окупити све, без обзира на идеолошки аспект. Само постојање „отпора у партији“ указује да је политика либерала имала противнике на матичном републичком партијском нивоу, а изостанак националистичког блока⁷ – противнике на другој, вредносној равни.

Још један сведок овог догађаја је и књижевник Видосав Стевановић⁸, који у свом усменом наративу нама, даје додатну експликацију сукоба либерала и националиста из културне сфере: *Српски либерали су врло пазили да с једне стране – прихвате све реформе које су потребне за модернизацију друштва и да буду врло обазриви према национализму у његовој најгрубљој форми. У оквиру тог њиховог напора да се с једне стране поштује српско наслеђе, наша култура, наша традиција, јер у то време је обновљено највише манастира и уложено највише новца у такве акције, у оквиру свега тога направљен је Конгрес културне акције, који је управо имао те две тачке – велико поштовање према самобитности културе и традиције и један отклон према политикантским тумачењима шовиниста који су се касније, много касније докопали власти.*

Политички утицај Латинке Перовић је био пресудан за лоцирање манифестације у Крагујевцу, који је изабран на линији политике децентрализације културе у односу на другог конкурента – Београд, а као град са знатно бољом инфраструктуром у односу на трећег претендента – Нову Варош. Члан припремног одбора, Живан Берисављевић, тадашњи републички секретар за образовање, науку и културу је у медијима изјавио: *Крагујевац је по нашем мишљењу један врло добар симбол, управо оних покрета и кретања у култури Србије на бази којих смо и дошли до идеје о стварању културне акције. А то значи да је то град, који по нашем мишљењу најбоље доказује шта значи децентрализација бриге за културу у једној повољнијој материјалној ситуацији. И колико заправо култура добија тиме, што се одговорност за њен развој све више преноси на радне организације*

7 Председник Српске књижевне задруге у том периоду био је Добрица Ћосић, о коме данас Перовићева говори: *Све до доласка либерала на власт, Ћосић и националистички кругови могли су да утичу на рад партије*; Никчевић, Т. (08. 02. 2016) Латинка Перовић (II): Никада нећемо сазнати истину о убиству Ђинђића, *Newsweek* Србија, стр. 16.

8 На Конгресу је, према сопственим речима, учествовао као делегат Удружења књижевника Србије, поред Ристе Тошовића, председника и Слободана Ракитића, писца. Заједнички реферат прочитао је Ристо Тошовић.

и општине.⁹ Децентрализација културе и културна акција¹⁰, као кључне идентификоване форме културне политике „српских либерала“ недвосмислено нам указују да је њихова културна политика била у духу, тада актуелне „француске школе“¹¹ коју је промовисао Андре Малро, њихов први министар културе, која се ослањала најшире речено на – демократизацију културе.

Конгрес културне акције у Србији је одржан од 28. до 30. Октобра, 1971. године у Крагујевцу, у новосаграђеној и за то време најмодернијој конгресно – сценској дворани „Шумадија“. Као прва национална платформа за редефинисање културне политике се бавио стратешки битним темама у својој агенди – улогом образовања (школа) у култури, положајем уметника, финансирањем културе, стварањем нових културних центара у смислу децентрализације, положајем културе на селу, развојем библиотека, радија, штампе и телевизије..., тако да је као највећа манифестација у области државне културне политике, заиста имао идејну тежину. Као и персоналну, јер је окупио кредибилне учеснике – од нобеловца Иве Андрића, књижевника Оскара Давича и Александра Вуча, потом партијског врха земље – Мијалка Тодоровића, Петра Стамболића, Марка Никезића, преко глумачких звезда, искусних попут Мире Ступице, преко оних у успону попут Милене Дравић, до представника привреде, градова и друштвених организација у унутрашњости и регионално – делегата из других републике старе Југославије...

Сама структура учесника нам опет прави паралелу са „француском школом“, која је заговарала да сама културна акција, као „институционална, друштвено вођена анимациона акција ширег значаја“¹², мора користити све облике дифузије културе, али подразумева и „укључивање различитих група становништва, организација, институција и удружења грађана“¹³ са циљем буђења интересовања заједнице ка одређеном проблему и покретањем оних који га могу решити.

9 Берисављевић, Ж. (26. новембар, 1970) Култура у самоуправном друштву, *Светлост*, стр. 7.

10 Пре свега, цео догађај је био продукт иницијативе „Деценија културних акција“, коју су спроводиле тадашње Културно-просветне заједнице у: Аноним, (16. април, 1970.) Деценија културних акција, *Светлост*, стр. 7.

11 Драгићевић-Шешић, М. и Стојковић, Б. Државни престижно-просветитељски модел културне политике у: *Култура, менаџмент, анимација, маркетинг* (2000), Београд: Клио, стр. 25.

12 Драгићевић-Шешић, М. и Стојковић, Б. нав. дело, стр. 166.

13 Исто, стр. 168.

У свом уводном говору, Латинка Перовић је поручила јавности: *У друштву које још увек карактерише економска неразвијеност, низак степен цивилизације, непросвећеност и културна заосталост – демократизација културе значиће за дуго елементарно описмењавање, масовно образовање, приближавање културних добара најширим друштвеним слојевима, урбанизацију села и чистоћу наших градова*¹⁴.

Очигледно је да Латинка Перовић културу схвата на широк начин, који обухвата потпуну реформу друштва. У наставку свог говора на отварању Конгреса, она већ улази у неопходност политичког плурализма, што је у тадашњем монопартијском систему звучало као аларм за мониторинг: *...Поставља се и питање институција у култури, науци, образовању. Није реч о њиховој потреби, већ о њиховој оријентацији. Конзервативизам није, ни мање ни више, законит у њима но што је у читавом друштву. Зато и није решење само у томе да прогнамо конзервативизам, већ у томе да створимо простор за ново. Речено је да старе богове није довољно сахранити, треба створити свет у коме они неће моћи да живе.*¹⁵

Последња реченица цитата уводног говора Латинке Перовић је потом била искоришћена као основа за политички обрачун са „српским либералима”, о чему ће касније и лично посведочити. Међутим, откривамо и сличне асоцијације у изјавама њихових француских узора у културној политици, по нашем схватању. Андре Малро у скупштини говори о комерцијализацији на следећи начин: *Један од врло важних задатака културне политике јесте и борба против комерцијалних односа у култури. У домену имагинарног (уметности, примедба Драгићевић-Шешић), богови су мртви али ђаволи су живи /.../ Људи који се тиме баве, баве се ради новца (филмском индустријом, примедба исто), чинећи уступке најнижим људским инстинктима. И када не би било никакве културне акције..., сигурно је да би се и култура и уметност развијали нежељеним правцем. Стога је задатак државне политике у области културе да спречи, колико је то могуће у оквиру постојећег друштвено-економског система, комерцијализацију културног живота*¹⁶. Ова компарација је битна, јер из ње видимо да је француска културна

14 Група аутора (1971) *Конгрес културне акције у СР Србији*, библиотека „Теме дана”, Београд: Републички секретаријат за информације, стр. 10.

15 Исто, стр. 12.

16 Драгићевић-Шешић, М. (1981) *Институционални систем Културне политике Француске*, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет уметности у Београду, стр. 57.

политика под комерцијализацијом подразумевала филм, док је овдашња имала шири фокус.

Следећи анализирани учесник Конгреса, Александар Бакочевић¹⁷, у свом реферату демократизацију културе усмерава ка децентрализацији: *Социјализација и демократизација културе подразумевају смишљен програм таквог културног развоја који ће довести до потпуног смањења великих разлика између развијених и неразвијених региона, поступног укидања сада још увек постојеће и у неким случајевима још изразите културне неравноправности и неједнаких услова грађана да учествују у културном животу*¹⁸. Али зато наредни анализирани говорници фокус стављају на шунд. Први је Ђоко Стојичић¹⁹, који у реферату „Млада генерација и култура” говори: *У походу на присталице, шунд врло лако придобија онај део омладине који иначе нема могућности да прими културне вредности и која је ван сваке културне комуникације...Један од ефикасних видова борбе против шунда је борба за вредности...Средства јавног информисања, штампа, радио и телевизија, естрадне уметности, грамофонске издавачке куће, моћни ствараоци мишљења и укуса, уколико посвете већу пажњу младом човеку, утолико ће више помоћи његово културно богаћење*²⁰. Такође и у раду поменути Живан Берисављевић идентификује шунд као опасност и мас-медије као канал: *...Приметним злоупотребама нових моћних медија и њихове самосталности за уносно раубовање најнижег укуса културно нееманципованог тржишта, које је читаве делове најтиражније издавачке делатности и штампе, неке утицајне програме радија и ТВ и продукцију грамофонских плоча учинило моћним носиоцем ширења и пропаганде невредности и најјефтинијих садржаја*.²¹

Најсадржајнију анализу културне политике, у свом говору је представио Стеван Мајсторовић²², који је представио конкретне податке о стању културе у Југославији у односу на свет: *...Мрежа биоскопа у Југославији је, на пример, развијенија него у СССР-у, СР Немачкој и Великој Британији. По броју издатих књига на 10.000 становника Југославија*

17 Друштвено-политички радник, у време Конгреса културне акције на функцији потпредседника Извршног већа Србије у области културе и образовања.

18 Група аутора, *Конгрес културне акције у СР Србији*, нав. дело, стр. 27.

19 Председник Централног комитета Савеза омладине Југославије 1971.

20 Група аутора, *Конгрес културне акције у СР Србији*, нав. дело, стр. 62.

21 Исто, стр. 73.

22 Оснивач Завода за проучавање културног развитка Србије.

је испред Бугарске, Белгије, Француске, Румуније, СССР-а, Пољске и САД!...Према истом извору, мрежа музеја у Југославији је развијенија него у Пољској, СССР-у и СР Немачкој....Тек када се квантитативни аспект допуни и квалитативним, упоређивање са развијеним срединама има смисла²³..., али и упутио врло јасну поруку о значају менаџмента у култури, који је тада био у настанку: *Потребан је таленат да се изведе уметничко дело, али је исто тако потребан таленат, само другачије врсте, да се данас успешно воде уметничке институције.*

Анализу дискусија на Конгресу културне акције, из којих сазнајемо смерове тадашње културне политике, завршићемо са из штампе пренетом изјавом нобеловца Иве Андрића поводом сопственог учешћа на Конгресу, а из које назиремо ноту промовисања партиципативног стратешког планирања: *...Конгрес је мост, јер је немогуће саставити оволико света и то компетентних људи, меродавних, а да се притом не осветле нека питања... Промашај није могућ и од страха од промашаја није добро не чинити ништа... У сваком случају неће нико моћи казати да није имао прилике да каже шта мисли...*²⁴

Непосредни сведок Конгреса, Зоран Матовић²⁵, који је као организатор и омладински руководилац учествовао на њему, о темама дискусија нам је рекао: *Може се рећи да је код свих провејавала сагласност да се морају предузети мере и акције како би се култура заштитила од поплаве „шунда и кича”, како се тада говорило, а радило уствари о продору масовне супкултуре која није марила за квалитет већ јој је главни циљ био тржиште и зарада. Односило се то пре свега, на део штампаних медија (књиге, часописи, стрипови), музику (тзв. новокомпоновану), па и на део позоришне и филмске продукције. Њихови садржаји су, оцена је готово свих учесника, били у супротности са традиционалним вредностима наше културе и уметности, али и са неким тада важећим погледима на свет.*

Сматрамо да је управо овај фокус изазвао и аутохтону „културну акцију“, која је по ономе што се данас назива „вираљност“, касније и одредио поимање Конгреса у култури сећања.

23 Група аутора, *Конгрес културне акције у СР Србији*, нав. дело, стр. 105.

24 Аноним, (04. XI 1971) *Светлост*, број 44, стр. 8.

25 Председник Савеза омладине Крагујевца 1971.

*Догађаји „на маргини”
Конгреса културне акције*

На самом почетку Конгреса, испред места одржавања – градске дворане „Шумадија”, у вечерњим сатима окупила се група од неколико стотина крагујевачких омладинаца, која је носила транспаренте, на којима су од појединих били следећи написи: „Ко високо лети, ако чита Старт – заиста ниско пада!”, „Стартујмо без шунда у култури!”, „Нећемо шунд усред културе!” и као врхунац своје „културне акције” – на великој ломачи спалила примерке тада популарних магазина („Чик”, „Адам и Ева”, „Старт”... прим. аут.). Исто је документовала новинарска белешка са фотографијом из локалног листа који је пратио догађај.²⁶

Која је позадина овог догађаја, који као ултимативни, користе сви опонентни Конгреса? Како нисмо нашли релевантне документоване податке, користили смо поново методу усмене историје, путем сведочења актера.

Латинка Перовић нам о овоме прича: ... *Можда је то проистекло из оне примарне иницијативе да то буде Конгрес против шунда, кича, псеудокултуре, али то, са суштином Конгреса, са главним организаторима, са људима који су ставили свој ауторитет, својим присуством изложили га јавности, апсолутно никакве везе није имало. И то је касније дошло као покушај да се девалвира та иницијатива, ... која је имала да служи слободи и стваралаштву, злоупотреби и да се каже да је она заправо била – фашистичка, хитлеровска, јер наравно да је спаљивање књига могло само на то да подсећа и да само такве асоцијације изазива.*

Видосав Стевановић нам је рекао следеће: *Већ друге вечери Конгреса културне акције, најеминентнијег културног скупа коме сам ја икад присуствовао у екс – Југославији, догодио се инцидент. Омладинци Крагујевца спаљивали су прве еротске листове, међу њих је спадао и тадашњи „Јез” . То је изазвало велику осуду свих учесника Конгреса и свих организатора Конгреса.*

Сведочење Зорана Матовића нам пружа још потпуније информације: *Ко је и зашто палио часописе и стрипове? То је остала једина црна мрља на та три дана трајања Конгреса. Конгрес уопште није протекао у духу да се решење тражи у забранама, репресији, спаљивању. Иако је тај инцидент извела група младих људи, они нису имали никакве везе са омладинском организацијом, нити било којом другом*

26 Аноним, (04. XI. 1971) *Светлост*, број 44, стр. 9.

институцијом. Ни на једном договору у граду о организацији Конгреса се није ни поменула таква акција, а камоли да је неко добио задатак да то организује. На тој својерсној „логорској ватри” нашли су се углавном часописи, „викенд романи”, стрипови али не и књига. Матовић има и тезу да је ... носилац те „акције” био редитељ директног телевизијског преноса са Конгреса који је желео да има и неке „специјалне ефекте” и својим личним познанствима и везама организовао да се мања група младих окупи и донесе стрипове и плоче које ће запалити, па још и да „буду на телевизији”.

У разговору са још једним сведоком, Милошем Јовановићем, новинаром из Крагујевца, који је у то време као млади Гимназијалац пратио поменута дешавања, дошли смо до податка да та група која је спаљивала часописе није заиста имала никакве везе са званичним омладинским организацијама, као и да су поједини потом саслушавани у полицији: *Они нису знали како ће да се све заврши, схватили су то као јединствену прилику за локалну промоцију духа шездесетосме.*

Ради утврђивања што тачније позадине наведеног догађаја, успели смо и да идентификујемо и непосредне актере, које смо интервјуисали. Први је Милан Ђокић, тадашњи професор Крагујевачке Гимназије задужен за рад са младима: *Омладинска организација Крагујевачке гимназије, имала је један врло јасан критички став према тој штампи која се у то време појавила. Суочени са таквом једном чињеницом дошло је до идеје да се изрази један револт према таквој штампи. Била је zgodна прилика, пошто је у то време одржан Конгрес културне акције у Крагујевцу...Ту су били различити транспаренти. Врло упечатљива је била једна порука која је гласила: „Вратимо достајанство речима”. Та маса света се невероватно брзо скупила. Како смо ми кренули...та се колона повећавала. Људи који су са стране, са оних тротоара гледали, одједном су се прикључивали. Вероватно су читали оне поруке са транспарената и то им је вероватно одговарало и сами су хтели да дају некакав допринос тој акцији. Ми смо ту акцију, спаљивања те жуте штампе испланирали до краја. Нисмо хтели томе да дамо некакав публицитет... И тамо када смо стигли пред скупштину града, на онај плато испред улаза, наједанпут је сад ту букнула, та буктиња која је направљена од те „жуте штампе”... Ја сам видео, био сам у непосредној близини да су неки људи из СУП-а, који су били у цивили, који су се страшно бунили. Грдили су, псовали су оне камермане. Покушали су физички да их спрече. Да то не снимају. Морам то да нагласим. Тамо није било никаквих бацања књига, спаљивања*

књига, нити спаљивања неких других листова, рецимо као што је „Политика”, напротив. После тога је било одређених реакција. Неки су врло похвално писали о томе. Да је то један израз неслагања омладине са тим што се презентира преко те „жутих штампе”. А други су опет сматрали да је то културни вандализам. Да је то опет насртај на слободу мисли, на слободу изражавања...

Други актер је Берислав Стевановић, председник Омладинске организације Крагујевачке Гимназије: *Остала је једна дилема која је годинама трајала, где сам ја можда мењао ставове према свему овоме. Ипак је у питању штампа, па и слобода речи. Опет кажем, цео тај наш протест, та наша активност, ангажман, очигледно да није уродио плодом, јер ми видимо данас која је ситуација. То је неупоредиво са оним што је онда било и у штампи и у друштву и у некој култури.*

„Постконгресна” дешавања

Шта се дешавало након Конгреса културне акције и колико су до сада приказани догађаји утицали на њих? Историјски је податак, да су Латинка Перовић и „српски либерали” потом нестали са политичке сцене, али у којој мери су дешавања на Конгресу на то утицала? Поново ћемо се ослонити на усмена сведочења, као прво, Латинке Перовић: *... Већ крајем године је дошло до обрачуна са политиком у Хрватској, цела 1972. година кризе у Србији и припрема за обрачун политички у Србији, тако да је тај догађај, што није први пут код нас, уместо да буде узет као један чин удаљавања од догматизма као један покушај отварања, ако хоћете – као наше настојање да се цивилизујемо – био је једна од кључних тачака у тој оптужби против руководства које је одлазило – да је оно било опортуно, да је извршило окупљање и левих и десних, да је на неки начин замагљена та револуционарна суштина партије. У уводном реферату је била једна реченица „... Да ми не треба да укидамо богове, него да треба да стварамо услове у којима они нису могући...”. То је било схваћено као алузија на ауторитарну власт, као алузија директно на Тита и око тога је било врло много окапања.*

Видосав Стевановић говори да је тада ...у првом таласу уклоњено око 6.000 руководиоца у Србији.

Разлози заборав на Конгрес културне акције

За утврђивање разлога институционалног заборав на Конгрес културне акције, послужићемо се познатом теоретском

матрицом коју је развио Пол Конертон, а коју је допунила Драгићевић-Шешић. У својој теорији, Конертон препознаје седам типова заборава: 1. *Репресивно брисање из историје* (Једна од најчешћих државних политика препозната у максими „победници пишу историју”, брисање личности, владара, династија, царства...), 2. *Прескриптивно брисање* (Које чини носиоца ауторитета зарад добробити свих страна, пример – заборав међуетничких убистава зарад новог заједничког идентитета), 3. *Заборав који је неопходан (конституван) у изградњи нових идентитета* (Када се митови мењају да би одговарали новом времену и околностима, карактеристично за друштва усмене културе), 4. *Структурална амнезија* (Када се тежи сећању само друштвено оправданих и релевантних ствари у историји), 5. *Заборав као поништавање* (Настаје услед претеране количине информација), 6. *Заборав као „планирана” застарелост* (Везано за масовну потрошњу, када је императив нови бренд и његово поседовање) и 7. *Заборав као понижавајућа тишина* (Најбоље објашњавају примери – бомбардовање немачких градова на крају Другог светског рата, егзодус Немаца из Војводине, протеривања становништва током ратова приликом распада бивше Југославије...).

Драгићевић-Шешић додаје Конертоновој категоризацији још две врсте заборава: *Заборав као срамна тишина* (Сва понашања која се у патријархалном друштву оцењују као срамна, попут силовања и бежања од куће) и *Заборав као конфузна тишина* (Условљен конфузним спољним комуникативним оквиром – питање антифашистичких покрета у Србији током Другог светског рата, односа према Краљевини, српству и црногорству, српском језику)²⁷.

Сматрамо да је управо последња врста заборава – заборав као конфузна тишина, најприкладнији за Конгрес културне акције. Зашто? Прво, није се знало код истраживача, сме ли уопште да се то проучава (Професорка Шешић нам је у разговору напоменула: *Нико од наших професора није знао сме ли о томе да се прича!*). Такође, што је већ експлицирано у првом делу, приликом истраживања наилази се на директно супротстављене, готово конфузне обрасце и чињенице, иза којих несумњиво стоји прећутно непомињање политички поражених. На наше питање – ко је инсистирао на заборава Конгреса, учесник, Зоран Матовић нам је кратко одговорио: *Исти они због којих је нестао и самоуправни социјализам!*

27 Драгићевић-Шешић, М. *Предате олтару богиње Лете: Заборављене у историји: нестале у породичном сећању*, нав. дело, стр. 163-168.

Закључак

Конгрес културне акције као манифестацију, односно догађај, треба искључиво анализирати уз апстраховање идеолошког оквира и тзв. „догађаја са маргине”, јер се само тако на научној бази могу посматрати његове основне идеје садржане у и данас актуелним питањима културне политике у Србији (децентрализација, рурални развој, родна равноправност, образовање као предуслов развоја публике, употреба културе као средства развоја земље, промоција вредности...). Ако се изузме „борба против шунда”, као очигледни, највидљивији у јавности културни фокус, долазимо до базичних идеја културне политике Конгреса, које су биле на таласу „француског модела”: *Као основни идејни постулат француске културне политике, демократизација културе је развијала концепт домова културе „као инструмента културне дифузије”, концепт анимације „као неопходне посредничке делатности” и визију будуће „бесплатности културе”*²⁸. *Основни задаци француске културне политике су се односили на „заштиту културне баштине, подстицање стваралаштва, уметничко образовање и дифузију културе”*²⁹, али су кроз планске документе они дељени на конкретне задатке, попут децентрализације и анимације. То потврђује и Мајсторовић³⁰, закључујући да је у том периоду подигнуто више домова културе у унутрашњости него у читавој деценији пре тога а по њему се те чињенице поклапају са периодом децентрализације због чега је ову коинциденцију тешко назвати случајном... А Драгићевић-Шешић у истраживању поменутог модела наводи да се у Француској често изградња домова културе и термин „децентрализација културе” узимају као синоними³¹. Нису утврђени никакви релевантни докази да спаљивање часописа има везе са организаторима и учесницима Конгреса. Дисонантно тумачење Конгреса и реинтерпретирање догађаја су директни производи разлике у идеолошким ставовима субјеката који исто промовишу у јавности. Реинтерпретирање је изражено и у вези тумачења цензуре, појма „жртве” и схватања уметничких слобода, као и евалуације типа квалитета производа

28 Драгићевић-Шешић, М. (1981) *Институционални систем Културне политике Француске*, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет уметности у Београду, стр. 52.

29 Исто, стр. 54.

30 Мајсторовић, С. (1969) *Право на културу*, *Култура* бр. 5-6, Београд: Завод за проучавање културног развоја, стр: 82-83.

31 Драгићевић-Шешић, М. (1981) *Институционални систем Културне политике Француске*, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет уметности у Београду, стр. 236.

популарне културе тог времена. Као основни тип институционалног заборав на Конгрес културне акције, можемо изабрати модел „конфузног сећања”.

ЛИТЕРАТУРА:

Аноним, (16. април 1970) Деценија културних акција, *Светлост*.

Аноним, (04. XI. 1971) број 44, *Светлост*, стр. 8-9.

Берисављевић, Ж. (26. 11. 1970) Култура у самоуправном друштву, *Светлост*.

Група аутора (1971) *Конгрес културне акције у СР Србији*, библиотека „Теме дана”, Београд: Републички секретаријат за информације, стр. 10–12./27/62/73/105.

Драгићевић-Шешић, М. (1981) *Институционални систем Културне политике Француске*, магистарски рад, Факултет драмских уметности, Универзитет уметности у Београду, стр. 52/54/57/236.

Драгићевић-Шешић, М. Предате олтару богиње Лете: Заборављене у историји: нестале у породичном сећању, *Зборник радова Факултета драмских уметности (25-26)*, (2014), Београд: Институт за позориште, филм, радио и телевизију Факултета драмских уметности.

Драгићевић-Шешић, М. и Стојковић, Б. (2000) *Култура, менаџмент, анимација, маркетинг*, Београд: Клио, стр. 25/166/168.

Мајсторовић, С. (1969) Право на културу, *Култура бр 5/6*, Београд: Завод за проучавање културног развитка, стр. 82-83.

Никчевић, Т. (08.02.2016) Латинка Перовић (II): Никада нећемо сазнати истину о убиству Ђинђића, *Newsweek Србија*.

Томпсон, П. (2012) *Глас прошлости*, Београд: Клио, стр. 20-21/131/164/221.

Vladimir Paunović
University of Belgrade, Faculty of Dramatic Arts, Belgrade

FOUR AND A HALF DECADES OF
“CONFUSED SILENCE”

AN ANALYSIS OF THE REASONS FOR INSTITUTIONAL
OBLIVION OF THE CONGRESS OF CULTURAL ACTIONS,
BY ORAL HISTORY METHOD

Abstract

The purpose of this paper is a search for verified non-ideological significance and an analysis of the reasons for public neglect of the event called “Congress of Cultural Action in SR Serbia”, held in Kragujevac at the end of 1971. The paper starts from the fact that the Congress was the biggest relevant event in the field of redefinition of national cultural policy in Serbia in the 20th century, whose content should be viewed outside of the ideological framework. The first special hypothesis is that the main reason for the institutional neglect of this event was related to the opposite political views; the other hypothesis is that the so-called “marginal events” were autochthonous and were not directly connected with the Congress; and the third one implies that the most appropriate type of oblivion of this event is what we could call “forgetting as a confusing silence.” The aim of the research is to determine the real picture of the events preceding, during and after the Congress of Cultural Action, its significance and the reasons for forgetting such an event. We relied primarily on the method of “oral history”, with an analysis of the content of secondary sources. The paper strives for recommendations that would define the importance of abstracting ideological assumptions in a study of content that has scientific potential.

Key words: *Congress of Cultural Action, oral history, culture of remembrance, cultural policy*